

УДК 911.3

Гаталяк Оксана Миколаївна

Львівський національний університет імені Івана
Франка, м. Львів, Україна
e-mail: oksana.hatalyak@gmail.com.ua

ДЕМОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВОЛИНІ ЯК ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ

Мета. Вивчити і проаналізувати інформацію, що розкриває вплив демографічних чинників на становлення та трансформацію Волині як історико-географічного регіону.

Методика. Використано статистичні та порівняльно-географічні методи дослідження.

Результати. Всебічно опрацьовано матеріали переписів населення 1897, 1921, 1931, 1959, 1970, 1979, 1989, 2001 рр. Досліджено динаміку чисельності населення, природний та механічний рух, статеву та вікову структури населення регіону впродовж XVI - XXI ст. З'ясовано загальні риси демографічної ситуації на Волині у різні історичні періоди. Визначено подальші перспективи досліджень історико-географічних особливостей Волині.

Наукова новизна. Детально проаналізовано зміни демографічних показників на Волині впродовж XVI - XXI ст.

Практична значимість. Застосування результатів досліджень є можливим у сферах історії та географії. Ініціювання подальших систематичних опрацювань дозволить провести всебічний прогностно-ретроспективний аналіз Волині.

Ключові слова: історико-географічний регіон, чисельність населення, коефіцієнти природного приросту, народжуваності, смертності.

УДК 911.3

Гаталяк Оксана Николаевна

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина
E-mail: oksana.hatalyak@gmail.com

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ВОЛЫНИ КАК ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО РЕГИОНА

Цель. Выучить и проанализировать информацию, которая раскрывает влияние демографических факторов на становление и трансформацию Волыни как историко-географического региона.

Методика. Использовано статистические и сравнительно-географические методы исследования.

Результаты. Всесторонне обработано материалы переписей населения 1897, 1921, 1931, 1959, 1970, 1979, 1989, 2001 гг. Исследовано динамику численности населения, естественное и механическое движение, половую и возрастную структуры населения региона на протяжении XVI - XXI вв. Выяснено общие черты демографической ситуации на Волыни в разные исторические периоды. Определено дальнейшие перспективы исследований историко-географических особенностей Волыни.

Научная новизна. Детально проанализовано изменения демографических показателей на Волыни на протяжении XVI - XXI вв.

Практическая значимость. Использование результатов исследований возможно в сферах истории и географии. Инициирование дальнейшей систематической

обработки позволит провести всесторонний прогнозно-ретроспективный анализ Волыни.

Ключевые слова: историко-географический регион, численность населения, коэффициенты природного прироста, рождаемости, смертности.

UDC 911.3

Hatalyak Oksana Mykolaivna

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Ukraine E-mail: oksana.hatalyak@gmail.com.ua

DEMOGRAPHICAL FACTORS IN VOLYN REGION ESTABLISHING

Goal: Study and analyze data that clarifies influence of demographic factors to establishing volyn region as historical and geographical region.

Methodology: Statistical and geographically-comparing methods are used.

Result: Widely studied data from 1897, 1921, 1931, 1959, 1970, 1979, 1989, 2001 censuses. Analyzed population growth dynamics, natural migrations, gender and age dispositions during XVI-XXI centuries. Discovered common parts in Volyn region demographics in different historical periods. Specified following prospectives in historical and geographical studies.

Scientific innovation: Deeply studied changes in Volyn region demographics during XVI-XXI c.

Practical sense: Results usage is helpful for history and geography studies. Further regular studies will allow to analyze wide and complete forecast and retrospective for Volyn region development.

Key words: historical and geographical region, total population, natural growth rate, birth rate, death rate.

Вступ. Постановка проблеми. Процес формування та трансформації будь-якого історико-географічного регіону характеризується набором певних чинників, які визначають його історичні та соціально-економічні риси.

Ми вважаємо, що формування Волині як історико-географічного регіону першочергово зумовлене демографічними чинниками. Особливості заселення і розселення Волині, її господарського освоєння дають змогу виділити такі групи показників, які впливають на подальший її розвиток: загальна чисельність населення і його щільність, рівень урбанізації, міграція населення, статева та вікова структура населення, національний склад населення тощо.

Часові рамки дослідження охоплюють період з XVI ст. (Волинське воєводство) до XXI ст. (Волинська та Рівненська області України).

Територіальні рамки дослідження обмежені територією сучасних Волинської та Рівненської областей України і відповідають адміністративно-територіальним утворенням (або їх частинам) у різні історичні періоди.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню конкретних питань формування і функціонування історико-географічних регіонів в Україні займається цілий ряд провідних вчених: М. Дністрянський, Я. Жупанський, Ф. Заставний, В. Круль, І. Ровенчак, О. Шаблій та ін. Хоча

основи вивчення цього питання були закладені фундаторами української географічної науки С. Рудницьким, В. Кубійовичем.

Щодо Волині, то є багато напрацювань історичного та краєзнавчого характеру. Водночас необхідні наукові розробки, присвячені окремим історико-географічним регіонам, які відрізняються природничо-суспільно-економічними особливостями, що виникають в процесі їх історичного розвитку, політико- або територіально-адміністративною оформленістю в минулому.

Метою дослідження є аналіз та узагальнення інформації щодо впливу демографічних чинників на формування та трансформацію Волині як історико-географічного регіону.

Виклад основного матеріалу. Демографічні чинники вважають одними з найважливіших у розвитку історико-географічних регіонів, тому що визначають стан демографічного потенціалу території, рівень виробництва. Демографічні процеси історико-географічного регіону (динаміка чисельності населення, природний та механічний рух, статевовікова структура) знаходяться у тісній взаємодії з суспільним розвитком загалом. Оскільки в XVI – XVII ст. не велось спеціальних переписів людності, важливе значення при дослідженні даної тематики займають описово-статистичні джерела – поборові і подимні реєстри, інвентарі, люстрації, ревізії тощо. На основі поборових реєстрів чисельність населення Волинського воєводства в другій половині XVI ст. розраховував О. Яблоновський. Вичислення загальної чисельності воєводства на підставі подимного податку розглядав О. Баранович [1, 55]. Всього у 1629 р. у Волинському воєводстві налічувалось 655,7 тис. осіб. Щільність населення становила 16,5 осіб на 1 км². Найвища щільність населення спостерігалась у Луцькому повіті, найнижча - у Володимирському. За даними А. Перковського у 1775 р. у Волинському воєводстві чисельність населення становила 754,7 тис. осіб [6, 134]. За 146 років (1629 - 1775 рр.) населення краю зросло всього на 16%.

Негативний вплив на зростання чисельності регіону мали чисельні набіги татар (1605, 1606, 1615, 1617, 1618, 1620, 1650 рр.), непоодинокі випадки великих засух, набіги сарани. До зменшення населення призводили і війни (Визвольна війна під проводом Б. Хмельницького, гайдамацький рух, Коліївщина). Багато людських жертв у цей період забрала епідемія чуми (1667 р.). У 1672, 1683, 1690, 1694, 1699 рр. на території Волині відбувались спустошливі напади турків.

За переписом населення 1897 р. на Волині проживало 1598,7 тис осіб, що у 2 рази більше, ніж у 1775 р. У період 1887 - 1913 рр. зростання чисельності населення регіону було значним. Проте, це дещо менше, ніж у цілому по Волинській губернії (табл.1).

Таблиця 1

*Динаміка чисельності населення Волині, 1887 -1913 рр.**

	Чисельність населення, тис. осіб	Приріст до 1887 р., %
--	----------------------------------	-----------------------

Роки	Чисельність населення, тис. осіб		Приріст до 1887 р., %	
	Волинська губернія	Волинь	Волинська губернія	Волинь
1887	2264,9	1362,2	--	--
1897	2989,5	1598,7	32,0	17,4
1898	2952,6	1570,7	30,4	15,3
1905	3421,7	1867,2	51,1	37,0
1913	3874,4	2118,5	71,1	55,5

* Розраховано за: Памятная книжка Волынской губернии на 1889 г. - Житомир, 1888. С.14. Памятная книжка Волынской губернии на 1900 г. - Житомир, 1900. С. 22. Памятная книжка Волынской губернии на 1907 г. - Житомир, 1906. С. 8 -10. Памятная книжка Волынской губернии на 1915 г. - Житомир, 1915. С. 51 - 52.

За 26 років (1887 - 1913 рр.) чисельність населення зросла на 756,3 тис.осіб. Чисельність населення Волині у 1921 р. становила 1437,9 тис.ос. Таке зниження чисельності пояснюється подіями першої світової війни, воєнних дій 1917 - 1919 рр. У подальші роки чисельність населення зростає як за рахунок природного приросту, так і внаслідок повернення частини евакуйованих з війни, а також польських колоністів. У розрізі повітів найбільше зросла чисельність населення у західних повітах: Любомльському, Ковельському та Володимир-Волинському [12]. За час перебування Волині у складі УРСР, тут склалася специфічна демографічна ситуація. Порівняно з довоєнним періодом чисельність населення краю зросла всього на 137 тис. ос. або на 6.2%. Так, якщо у 1939 р. тут проживало 2086 тис. ос., то в 2003 р. - 2223 тис. ос. (табл. 2). Особливо швидко скорочувалося населення сільської місцевості у Волинській області.

Таблиця 2

*Динаміка чисельності населення Волині у 1939 - 1989 рр., тис. осіб**

Назва області	Роки				
	1939	1959	1970	1979	1989
Волинська: всього в т.ч.	1034	893	974	1016	1062
міське населення	169	231	313	407	519
сільське населення	865	662	661	609	543
Рівненська: всього в т.ч.	1052	921	1048	1121	1170
міське населення	139	158	288	408	530
сільське населення	913	763	760	713	640
Разом в т.ч.	2086	1814	2022	2137	2232
міське населення	308	389	601	815	1049
сільське населення	1778	1425	1421	1322	1183

*Складено за: Соціально-економічний та культурний розвиток західних областей Української РСР за роки Радянської влади. - К., 1989. - С. 16.

Такий незначний приріст пояснюється насамперед із втратами під час другої світової війни, переселенням українців з Польщі, виселенням з України поляків, вивезенням населення на роботи та у концентраційні табори Німеччини та СРСР. Внаслідок цього у системі повільно відбувалося відтворення населення. Якщо в 1959 р. в Україні вже було

досягнуто довоєнного рівня чисельності населення, то у Волинській області це сталося в кінці 70-х років. У наступні роки чисельність населення зростала стабільно, проте темпи зростання зменшувалися. Якщо за період 1959 - 1970 рр. чисельність населення Волині зросла на 208 тис. ос., то у 1970 - 1979 рр. - на 115 тис. ос., у 1979 - 1989 рр. - всього на 95 тис. ос., а у 1989 - 2003 рр. взагалі скоротилась на 7 тис. ос. Спостерігаються певні відмінності у динаміці чисельності міського і сільського населення Волині. За 1939 - 2003 рр. міське населення збільшилось на 770 тис. ос. (на 240.6%), а сільське - зменшилось на 583 тис. ос. (на 33.5%). Особливо швидко скорочувалося населення сільської місцевості у Волинській області. Населення Волині у 2014 р. становило 2299,4 тис осіб: 1042,3 тис осіб – у Волинській і 1257,1 тис осіб – у Рівненській областях. Значною мірою загальні темпи відтворення населення залежали від відповідного співвідношення його статевих та вікових груп. Статеву структуру населення Волині кінця XIX ст. можна вважати нормальною і досить сприятливою для розширеного відтворення.

Перепис населення 1897 р. дає чітку уяву про вікову структуру населення Волині. В першу чергу привертає увагу “молодість” населення. З 1598,7 тис. осіб у віці 60 років і старше налічувалося лише 86,0 тис.чол., або 5,4 % усього населення. Найбільш чисельні групи - дитяча (1 - 9 років) та підліткова (10 - 19 років) складають відповідно 25,4 та 21,5 % усього населення.

Аналізуючи матеріали переписів населення 1959, 1970, 1979, 1989, 2001 років, спостерігаємо суттєві зміни у віковій структурі населення Волині. Зміни характеризуються зменшенням частки працездатного населення і збільшенням частки осіб старше працездатного віку. Існують певні відмінності у розподілі населення за віком серед міського і сільського населення. Так, найбільшу питому вагу серед міського населення займали групи 20 - 29 (1959 р.), 10 - 19, 30 - 39 років (1979 р.). Частка міського населення молодше працездатного віку поступово знижується. Серед сільського населення відбувалось “постаріння”.

Головними факторами, що впливали на відтворення і ріст загальної чисельності населення Волині XIX ст. були - високий природний приріст і позитивне міграційне сальдо. В свою чергу природний приріст залежить від народжуваності, смертності, а також шлюбності.

Народжуваність населення регіону у XIX ст. характеризувалась досить високими показниками (табл. 3). Проте, у другій половині XIX ст. відбувається поступове зниження цього показника. Так, з 1887 по 1913 рік коефіцієнт народжуваності зменшився на 19,9%. Якщо прослідкувати народжуваність населення у розрізі повітів, то найвищі показники спостерігались у Луцькому та Володимир-Волинському повітах. На формування рівня народжуваності населення регіону впливала висока дитяча смертність, ранній шлюбний вік жінок та ін. Слід відзначити, що за даними перепису 1897 р. відсоток заміжніх жінок у віці 15 років і старші склав 65,4%. Це дещо вище, ніж в середньому по Україні (у цей самий

рік). У другій половині XIX ст. на кожну шлюбну пару припадало 4,7 народжень. Це дещо більше, ніж в цілому по Європі.

Таблиця 3

*Коефіцієнти шлюбності, народжуваності, смертності, природного приросту населення Волині у 1887 - 1913 рр., (в розрахунку на 1000 чол. населення)**

Роки	Шлюбність	Народжуваність	Смертність	Природний приріст
1887	9,4	45,8	30,6	15,2
1898	9,1	46,6	25,4	21,2
1905	7,0	39,6	27,5	12,1
1913	7,3	36,7	21,2	15,5

* Розраховано за: Памятная книжка Волинской губернии на 1887 г. Житомир, 1888. С.14. Памятная книжка Волинской губернии на 1900 г. Житомир, 1900. С.22. Памятная книжка Волинской губернии на 1905 г. Житомир, 1906. С.8 - 10. Памятная книжка Волинской губернии на 1915 г. Житомир, 1915. С.51 - 52.

Середній показник смертності на Волині у 1861-1913 рр. на 1000 осіб населення становив 29,6 померлих. Це вищий показник, ніж в цілому по Україні (29,8 померлих). Слід зазначити, що у другій половині XIX ст. смертність населення Волині була нижчою, ніж на початку століття. Епідемічні хвороби в цей період мають значно менший вплив. З 1887 по 1913 рр. смертність населення знижується на 30,7%. У розрізі повітів найвища смертність спостерігалась у Володимир-Волинському і Луцькому повітах.

Середній природний приріст населення у другій половині XIX ст. на Волині складав 17,6. Це вище, ніж у європейській частині Росії і у Європі в цілому. Така ситуація була характерною лише для слабо розвинутих економічно регіонів того часу.

У XX ст. Волинь характеризувалась дещо вищими показниками народжуваності і природного приросту, нижчими показниками смертності, ніж Україна в цілому. Так, якщо в Україні народжуваність на 1000 жителів становила у 1989 р. 14,5 ос., то у Волинській області цей показник становив 17,3 ос., а у Рівненській – 17,5 ос.

Починаючи з 80-х років XX ст. спостерігається зниження показників народжуваності і поступового збільшення показників смертності. У результаті цього показники природного приросту також зменшуються, хоч вони є набагато вищими, ніж в цілому по Україні (табл. 4). Така тенденція ж споглядається і у XXI ст.

Таблиця 4

*Динаміка природного приросту населення Волині у 1940 - 1988 рр. /на 1000 осіб населення/**

Назва регіону	Роки			
	1940	1970	1980	1989
Волинська область	13.4	9.7	7.5	6.0
Рівненська область	13.3	11.4	8.1	7.3

Українська РСР	13.0	6.4	3.4	2.8
----------------	------	-----	-----	-----

*Складено за: Соціально-економічний та культурний розвиток західних областей Української РСР за роки Радянської влади. К., 1989. С. 19.

В період 1995 – 2008 рр. коефіцієнт природного приросту на Волині набув від'ємного значення (найнижчий показник у 2003 р. – 3,4 на 1000 осіб у Волинській області). З 2008 р. на Волині обсервуємо зростання показника природного приросту населення

Коефіцієнт природного приросту дає змогу отримати повне уявлення про природний рух населення – в бік зменшення чи збільшення чисельності населення в розрізі територіально-адміністративних одиниць регіону. За даним критерієм найкраща ситуація у Рівненській області, де у 2013 р. показник приросту становив 2,8 на 1000 осіб (Найвищий показник по Україні). У Волинській області – 1,0 на 1000 осіб.

Існують певні відмінності у показниках народжуваності, смертності, природного приросту міського і сільського населення. Показники народжуваності в сільській місцевості менші, ніж у містах, а показники смертності, навпаки, значно вищі в селах. Як наслідок - природний приріст у сільській місцевості дуже низький, а у Волинській області у 1990 р. набув від'ємного значення.

Причини таких відмінностей - міграції молоді з сіл у міста, збільшення частки осіб старшого віку у селах, недостатній соціально-економічний розвиток сільських населених пунктів та ін. Дослідженнями встановлено, що однією з основних причин кризової демографічної ситуації в сільській місцевості виступає міграційний вплив селян. Міграційні потоки сільського населення слід розглядати у контексті з формуванням демографічних передумов відтворення сільського населення і трудового потенціалу сільських територій Волині. За 2008-2010 рр. найвищий показник міграційних потоків населення області (сальдо міграції) був у 2009 р. і становив 218 осіб.

Починаючи з ХІХ ст. на загальну чисельність населення Волині впливають міграції (як зовнішні, так і внутрішні). Так, у 1903 р. з території Волині відбувалося масове переселення населення у східні області і губернії Росії. Переселення йшло в основному в Усурійський, Приморський, Алтайський край, Єнісейську, Іркутську, Тобольську, Томську, а також Самарську, Калузьську, Мінську, Могилівську і Чернігівську губернії. За даними Челябінської і Сизранської реєстрації протягом 1896-1906 рр. з Волинської губернії в Сибір через ці пункти пройшло 10781 осіб. З середини 20-х років ХХ ст. еміграційні процеси продовжуються. Волинське воєводство посідало шосте місце в Польщі за загальною кількістю переселенців. Основною країною виїзду була Аргентина. Перша світова та громадянська війни призвели до значного міграційного відтоку населення. Найвищого рівня еміграційна активність досягла у 1927 - 1929 рр. У 1935 р. регіон покинуло 3618 тис осіб, що було

вдвічі більше, ніж в попередній рік. Найбільшого розмаху вона набула в 1937 р., досягнувши 7323 тис осіб.

Сучасний склад населення Волині значною мірою сформований міграціями населення у середині та другій половині ХХ ст. Зокрема, масові депортації місцевого населення у східні та північні регіони СРСР, обміни населенням із Польщею та Чехословаччиною після Другої світової війни, в результаті яких на території регіону сформувалася сучасна моноетнічна структура населення; масова еміграція із сільської місцевості у міста та за межі області протягом 1950–1980-х рр.; починаючи з 90-х рр. ХХ ст. спостерігається послаблення інтенсивності міграційних процесів, поява нових видів міграції та категорій мігрантів. З 2013 р. спостерігаємо міграційний приріст (Волинська обл. - 311 осіб). Це сталося, виключно, за рахунок міждержавної міграції. Число прибулих перевищило кількість вибулих в 7 регіонах Волині, серед яких міста Луцьк, Володимир-Волинський та Нововолинськ. Статевий склад населення Волині, як і в цілому в державі, характеризувався перевагою жінок. Регіон входить в число областей, де чисельна перевага жіночого населення найменша. В Україні в середньому на 1000 чоловіків припадала 1161 жінка.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Детальний аналіз демографічних чинників формування Волині як історико-географічного регіону дозволяє сформулювати такі висновки:

- чисельність населення Волині порівняно з іншими історико-географічними регіонами України невисока;
- у статевій структурі переважають жінки;
- загальний природний приріст впродовж ХVI - ХХI ст. був додатнім (за винятком 1995 – 2008 рр.) ;
- переважно від'ємне сальдо міграцій.

Аналіз динаміки чисельності населення Волині можна проводити з другої половини ХVI ст. До ХІХ ст. зростання чисельності населення було незначним, що пов'язувалось із частими війнами, епідеміями, несприятливими кліматичними явищами. Помітне зростання чисельності населення спостерігаємо у 1887 – 1913 рр., а починаючи з 1913 р. навпаки – інтенсивне скорочення. Це пояснюється втратами у першу і другу світові, громадянську війни, виселенням з України поляків, а також складним економічним та соціальним становищем. З 1959 р. відбувається поступове зростання чисельності населення регіону. Коефіцієнт природнього приросту є додатнім. Найнижче його значення обсервували у 2003 р. у Волинській області.

Проте незважаючи на всі позитивні моменти, демографічна ситуація в регіоні залишається гострою. Це вимагає проведення відповідної активної та ефективної демографічної політики, оскільки демографічні показники безпосередньо впливають на соціально-економічний розвиток Волині.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у глибшому аналізі чинників формування та трансформації Волині як історико-географічного регіону.

Список використаних джерел:

1. Баранович О. І. Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст./ О.І.Баранович. – К., 1930. – 155 с.
2. Ворончук І. О. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники: Монографія / І. О. Ворончук. – К.: НДІ українознавства, 2012. - 712 с.: іл.
3. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
4. Герасименко О. Міста Волині XVI–XVIII століть у світлі урбанізаційних процесів середньовічної Європи / О. Герасименко // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. асп. і студ. / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2007. – Т. 1. – С. 33–35.
5. Заяць А. Є. Динаміка чисельності міських поселень Волинського воєводства XVI – першої половини XVIII ст. (1566 – 1648).// Історико-географічні дослідження на Україні. Зб. наук. праць. – К., 1992. – С.85 – 96.
6. Крикун М. Г. Кордони і повітовий поділ Волинського воєводства в XVI – XVIII ст.// Географічний фактор в історичному процесі. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 134 – 145.
7. Круль В. П. Ретроспективно-географічний аналіз поселень Західної України : автореф. дис.... д-ра геогр. наук / В. П. Круль. – К., 2006. – 32 с.
8. Памятная книжка Волынской губернии на 1887 год: Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Волынская губернская типография, 1887. – С. 14.
9. Памятная книжка Волынской губернии на 1900 год: Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Волынская губернская типография, 1900. – С. 22.
10. Памятная книжка Волынской губернии на 1915 год: Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Волынская губернская типография, 1915. – С. 51 – 52.
11. Соціально-економічний та культурний розвиток західних областей Української РСР за роки Радянської влади. – К., 1989. – С. 16 -19.
12. Drugi powszechny spis ludnosci z dn. 9. XII. 1931 r. – Warszawa: Nakladem glownego urzedu statystycznego, 1938. – 328 s.
13. Pierwszy Powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 wrzesnia 1921 roku. – Warszawa: wydawana przez Glowny urzadz statystyczny przeczypospolitej Polskiej, 1926. Tom XXIII. – 229 s.

Список использованных источников:

1. Баранович О.И. Заселение Волынского воеводства в первой половине XVII в./ О.И. Баранович. – К., 1930. – 155 с.
2. Ворончук И.О. Население Волини в XVI – первой половине XVII в.: семья, домохозяйство, демографические факторы: Монография/ И.О. Ворончук. -- К.: НИИ украиноведения, 2012. - 712 с.: ил.
3. Главное управление статистики в Волынской области [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
4. Герасименко О. Города Волини XVI–XVIII веков в свете урбанизационных процессов средневековой Европы/ О. Герасименко // Волинь глазами молодых ученых: прошлое, настоящее, будущее: материалы I Междунар. науч.-практ. конф. Асп.и студ. / Волин. гос. ун-т им. Лесі Українки. . – Луцк, 2007. – Т. 1. – С. 33–35.
5. Заяц А.Е. Динамика численности городских поселений Волынского воеводства XVI – первой половины XVIII в. (1566 – 1648).// Историко-географические исследования на Украине. Сб. науч. трудов. – К., 1992. – С.85 – 96.
6. Крыкун М.Г. Границы и уездное деление Волынского воеводства в XVI – XVIII вв.// Географический фактор в историческом процессе. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 134 – 145.
7. Круль В. П. Ретроспективно-географический анализ поселений Западной Украины: автореф. дис.... д-ра геогр. наук / В. П. Круль. – К., 2006. – 32 с.
8. Памятная книжка Волынской губернии на 1887 год: Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Волынская губернская типография, 1887. – С. 14.

9. Памятная книжка Волынской губернии на 1900 год: Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Волынская губернская типография, 1900. – С. 22.
10. Памятная книжка Волынской губернии на 1915 год: Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Волынская губернская типография, 1915. – С. 51 – 52.
11. Социально-экономическое и культурное развитие западных областей Украинской ССР за годы Советской власти. – К., 1989. – С. 16 -19.
12. Вторая перепись населения от 9. XII. 1931 г. – Варшава: Тираж центрального офиса статистического, 1938. – 328 с.
13. Первая перепись населения Польской республики от 30 сентября 1921 года. – Варшава: издание Главного статистического офиса Польши, 1926. Том XXIII. – 229 с.

References:

1. Baranovych O.I. Population in Volyn region in first part of the XVII c. / O.I. Baranovych. – К., 1930. – 150 p.
2. Voronchuk I.O. Population in Volyn region in XVI and first part of the XVII centuries: families, households, demographics. /I.O. Voronchuk. – К.: Ukrainian Research Institute, 2012. – 712 p. with illustrations.
3. Statistics department in Volyn oblast [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.lutsk.ukrstat.gov>.
4. Gerasymenko O. Volyn cities XVI-XVIII as urbanization processes in medieval Europe / O. Gerasymenko. //Volyn at scientists overview: past, nowadays and future: First International science conference/ Volyn State University of the name of Lesia Ukrainka. – Lutsk, 2007. – Volume 1. – P. 33-35.
5. Zayats A.Y. Cities populations dynamics in Volyn voivodship in XVI-XVIII (1566-1648)// Historical and Geographic Research in Ukraine. Coll. science papers. – К., 1992. - P. 85-96.
6. Krykun M.G. Borders and structure in Volyn voivodship in XVI – XVIII. //Geographical factor in the historical process. – К.: Naukova dumka, 1990. – P. 134 – 145.
7. Krul V.P. Retro and geographical analysis of inhabitances in Western Ukraine./ V.P. Krul. – К., 2006. – 32 p.
8. Pamyatnaya Knizhka of Volyn Governorate for 1887: Publication Volyn Regional Committee. – Zhytomyr: Volyn provincial printing, 1887, P. 14.
9. Pamyatnaya Knizhka of Volyn Governorate for 1900: Publication Volyn Regional Committee. – Zhytomyr: Volyn provincial printing, 1900, P. 22.
10. Pamyatnaya Knizhka of Volyn Governorate for 1915: Publication Volyn Regional Committee. – Zhytomyr: Volyn provincial printing, 1915, P. 51–52.
11. Social, economical and cutural development in Western Ukraine in USSR period. – К, 1989, P. 16-19.
12. Second census in 9 December 1931. – Warsaw: Application of the Central Office of Statistics, 1938. - 328 p.
13. First cencuc in Poland in 30 September 1921. – Warsaw: Application of the Central Office of Statistics, 1926, vol. XXIII. - 229 p.